

مروری بر کتاب «معمای سرمایه و بحران‌های سرمایه‌داری»

عقلانی‌کننده‌های غیرعقلانی یک سیستم غیرعقلانی

ادوارد روکس - ترجمه: کاوه شکیب

کار به آنجا می‌کشد که انباشت سرمایه از ظرفیت اقتصاد جهانی برای جذب مازاد سرمایه درحال‌رشد پیشی بگیرد. به‌زعم هاروی شاید ما در شرف رسیدن به این نقطه باشیم و عمق بحران حاضر هم بازتابی از این مشکل باشد. هاروی در بخش بعدی کتاب به بررسی موانع مختلف موجود بر سر راه جریان سرمایه می‌پردازد. همان موانعی که ممکن است موجب بروز بحران شوند. یکی از استدلال‌های اصلی هاروی این است که، سواي مشکل بنیادی جذب مازاد سرمایه، خطاست اگر در پی یک تبیین واحد فراگیر از سرشت مستعدِ بحران سرمایه‌داری باشیم. در عوض باید در پی آن باشیم که چرا شمار راه‌های محتمل شکل‌گیری بحران‌ها را در وضعیت‌های تاریخی و جغرافیایی مختلف تشخیص دهیم. هاروی استدلال می‌کند که باید شکل‌گیری بحران‌ها را برحسب موانعی که جریان سرمایه را کند یا متوقف می‌کنند نگریمست و نیز در نظر داشت که این موانع ممکن است اشکالی بسیار مختلف داشته باشند. تاکید هاروی بر آن است که سرمایه‌داری می‌تواند راه‌هایی برای غلبه‌کردن بر این موانع یا دورزدن آنها بیابد ولی در عین‌حال معتقد است خود این راه‌حل‌های غلبه بر موانع غالباً موانعی دیگر پیش پای سرمایه‌داری می‌گذارد.

هاروی سپس درصدد برمی‌آید در تحلیل خویش از جریان سرمایه تبیینی از تحولات ناموزن در زمان و مکان را نیز بگنجاند. این بخش از کتاب تحلیلی گیرا از تصور جغرافیایی تاریخی سرمایه‌داری به دست می‌دهد، از روزگار آغازین آن تا به امروز. او همچنین شرح می‌دهد که سرمایه‌داری از چه راه‌هایی مدام فضاهای جدید و مناسبات فضایی جدید ایجاد می‌کند. به‌علاوه او به تحلیل گرایش سرمایه‌داری معاصر به متراکم‌ساختن سرمایه‌های به‌هم متکی در محیط‌های همجوار جغرافیایی می‌پردازد و به‌دنبال آن می‌کوشد جایگاه و کارکرد دولت‌های سرمایه‌دار را در منطق جریان سرمایه مشخص کند. احتمالاً مهم‌ترین و بدیع‌ترین جنبه این بخش از کتاب، بحث هاروی درباره «هفت حوزه فعالیت» است. هاروی به استناد اشاره‌ای کوتاه از «سرمایه» مارکس و

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

دیوید هاروی

هدف دیوید هاروی در کتاب «معمای سرمایه» اعاده درکی انتقادی از منطق درونی و فراگیر سرمایه‌داری و نقش بحران‌های ادواری در این منطق است. استعاره‌ای که هاروی در ابتدای این کتاب وارد میدان می‌کند و کل کتاب را به مدد آن سامان می‌دهد عبارت است از؛ توصیف سرمایه همچون «خونی که در بدن جامعه جریان دارد». فی‌الواقع کانون توجه کل کتاب «جریان» سرمایه است که در نظر هاروی نه یک «چیز» بلکه فرآیندی است دایما پویا و در حرکت. هاروی به تاکید می‌گوید که سرمایه‌داری همواره در جریان است و طی فرآیندی که شومیتز با اصطلاح «تخریب خلاق» از آن یاد کرده دایما تجدید قوا می‌کند. از نظر هاروی، مارکسیسم یگانه رهیافتی است که قوای درخور آن را دارد تا سرمایه‌داری را در چارچوبی دیالکتیکی و پویا تحلیل کند؛ چارچوبی که می‌تواند ما را به درکی مناسب از ماهیت درونی و فراگیر جریان سرمایه برساند. علاوه بر این، مارکسیسم یگانه رهیافتی است که می‌تواند فهمی درخور از بحران‌های سرمایه‌داری به دست دهد.

هاروی، کتاب را با گزارشی تفصیلی از بحران کنونی آغاز می‌کند و در گام بعد این بحران را در زمینه تاریخی گسترده‌تر قرار می‌دهد و آن را آخرین (و جدی‌ترین) بحران از سلسله بحران‌های ساختاری می‌خواند که از زمان افول رونق پس از جنگ در اوایل دهه ۱۹۷۰ یکی پس از دیگری سر برآورده‌اند. هاروی توضیح می‌دهد سرمایه‌داری، پس از پایان یافتن دوران طولانی رونق، عملاً از بحرانی به بحرانی دیگر در غلظیده است. به واقع، از نظر هاروی سرمایه‌داری بحران‌های خود را رفع نمی‌کند، صرفاً آنها را پس و پیش می‌کند، به تعویق می‌اندازد و جلوی بروزشان را می‌گیرد. به نظر من این از آن بخش‌های اثرگذار کتاب است. هاروی طی کمتر از ۴۰ صفحه، گزارشی عمیق ولی کاملاً قابل‌فهم از بحران حاضر و نیز از روندها و تحولات کلان اقتصادی قریب به ۴۰سال گذشته به دست می‌دهد و این کار کمی نیست. بحران سرمایه‌داری همگی است فوران کند و خود را به هزار شکل بروز دهد. ولی در پس تمام این تجلیات، سرمایه‌داری یک مشکل اصلی دارد که هاروی آن را با اصطلاح «مشکل جذب مازاد سرمایه» می‌خواند. منطق سرمایه انباشت دایمی است، سرمایه‌داران تحت فشار رقابت ناگزیرند برای توسعه سهم مازادی که تولید می‌کنند از نو سرمایه‌شان را به کار اندازند و سرمایه‌گذاری کنند. این امر مستلزم آن است که سرمایه‌داران دایما در پی کشف مجاری سودآور باشند تا مازاد سرمایه را جذب کنند و انباشت تداوم یابد. ریشه بحران‌های سرمایه‌داری را باید در همین انباشت بیش‌ازحد مازاد سرمایه جست، یعنی در فقدان فرصت‌های سرمایه‌گذاری سودآور.

همان‌گونه که هاروی اشاره می‌کند بحران ادواری جزو لاینفک سرمایه‌داری است؛ بحران وسیله‌ای است که سرمایه‌داری به مدد آن تجدید قوا می‌کند. بحران‌ها آن مازاداری را که نمی‌توان هیچ مجرای سودآوری برای آن جست بی‌ارزش و نابود می‌کنند، سرمایه‌های ناکارآمد را کنار می‌زنند. با گسترش «ارتش ذخیره کار» مزدها را پایین می‌آورند. نظام دیون را ملغاً می‌کنند و بدین ترتیب راه را برای رشدی نو و تازه‌قوا باز می‌کنند. به تعبیر هاروی بحران‌ها «عقلانی‌کننده‌های غیرعقلانی یک نظام غیرعقلانی‌اند». مع‌الوصف، بحران‌ها لحظات شکننده بسیار حادی برای سرمایه‌داری به وجود می‌آورند، لحظاتی که در آن مقابله سیاسی با سرمایه‌داری میدانی نو می‌یابد. معلوم نیست که بحران‌ها (موقتاً حل می‌شوند یا نه و اگر حل می‌شوند به چه ترتیب؟

به زعم هاروی پشت‌سر گذاشتن این بحران و بازگشتن به میزانی مطلوب از رشد بلندمدت برای سرمایه‌داری کاری است به غایت دشوار. از نظر او سرمایه‌داری به سبب «مشکل جذب مازاد سرمایه» مدام با محدودیت‌های جدی روبه‌رو می‌شود و این همان مشکل اصلی نهفته در پس بحران کنونی است. چنان‌که هاروی اشاره می‌کند، بنابر اجماع، یک اقتصاد سرمایه‌دارانه سالم می‌بایست سالانه قریب به سه‌درصد رشد داشته باشد. و البته این بدان معناست که مازاد سرمایه بیشترویشتری باید جذب شود. به عبارتی اگر امروز بخواهیم به رشد مرکب سه‌درصدی برسیم می‌بایست چیرزی قریب ۱/۶تریلیون‌دلار مازاد سرمایه را در فرصت‌های سودآور سرمایه‌گذاری کنیم. اگر همه چیز بر وفق مراد پیش رفت و رشد مداومی حاصل شد، اقتصاد جهان باید تا سال ۲۰۳۰ حدود سه‌تریلیون‌دلار مازاد سرمایه را جذب کند و هاروی خاطرنشان می‌کند که این کاری است بس دشوار. بالاخره

اندیشه

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا

دیوید هاروی در یک سخنرانی در دانشگاه کلمبیا